

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.
INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XX

BELGRADE
1989

BALCANICA XX, Beograd 1989, 9—453.

Вања СТАНИШИЋ
Балканолошки институт САНУ
Београд

О НЕКИМ СЛИЧНОСТИМА У ПАДЕЖНОМ СИСТЕМУ ИЗМЕЂУ АЛБАНСКОГ И СРПСКОХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА

Свако упоредно проучавање језика увек доприноси уочавању извесних посебности које их разликују или зближавају међу собом, откривајући у основи мноштво остварених и неостварених могућности које чине ризницу језика уопште. Када се говори, у конкретном случају, о албанском и српскохрватском језику мора се имати у виду да је реч о два далеко сродна језика који немају непосредне генетске везе међу собом, али и о два суседна језика који су заједничким животом на истом простору морали развијати неке историјске типолошке сличности. Међусобни однос између албанског, типичног балканског језика, члана балканског језичког савеза, и српскохрватског, језика на периферији тога савеза, који једним делом излази и ван ужих граница Балкана, врло је користан пре свега за балканолошку проблематику. Таква анализа доприноси бољем сагледавању положаја оба језика у оквиру поменутог језичког савеза.

Предмет ове упоредне анализе биће морфосинтакса, заправо неке граматичке подударности у падежном систему које можда спадају међу изразитије заједничке црте ова два језика. Познато је да албански показује неупоредиво више сличности са другим балканским језицима, са којима дели извештан број карактеристичних подударности готово у потпуности непознатих српскохрватском. Управо у том контексту је типолошко упоређење падежних система значајније јер је у случају албанског и српскохрватског реч о два најсинтетичнија језика на Балкану.

Материјал је описан на плану књижевних норми, а због специфичног положаја оба језика нису могле бити заобиђене

ни одговарајуће паралеле са другим балканским и словенским језицима.

Падежни систем албанског језика је доста синтетичан, за разлику од других типично балканских језика. Иако су у њему извршени они најглавнији процеси који карактеришу балканску деклинацију (изражавање инструменталних и локативних значења акузативом, као и обличко подударане генитива и датива), он је у овом погледу прилично самосталан. На морфолошком плану се јасно разликује номинатив јединице одребеног вида (нпр. *shtëpia* „кућа“) од акузатива (*shtëpinë*), генитив увек од датива својим препознативним чланом (*i shtëpisë: shtëpisë*), а беспредложни неодребени аблатив у множини разликује се од генитива и датива суфиксем *-sh* (*shtëpish:/i/shtëpive*). Специфичност албанског језика је алблатив којим се изражавају сва генитивна предложна и дативна предложна значења. То значи да се одребени паралелизам албанском генитиву и дативу може тражити у оквиру беспредложног генитива и беспредложног датива у српскохрватском језику.

Генитив

У свом основном значењу припадности, *посесивни генитив* је исти у српскохрватском и албанском: нпр. *оштро лишиће шевара, qjethet e mprehta të shavarit*. Исто би се могло рећи и за неке подврсте посесивног генитива: објекатски (нпр. *љубитељ вина и коцке, adhuresi i verës dhe i bixhozit*) и темпорални (*време жетве, koha e të korrave*). Међутим, у свим атрибутским значењима, у албанском се напореда с генитивом употреба беспредложни аблатив (нпр. *drita e llambës*, „светлост лампе“ према *dudan retësh*, „продавница воћа“). Разлика између ових генитивних и аблативних синтагми је у томе што су прве групе речи, а друге полукомпозити,¹ тј. карактерише их све оно што одликује праве сложенице. То практично значи да су односи међу деловима ове аблативне синтагме окамењени и тако чврсто међусобно повезани да би могли да се третирају као лексеме. Због тога служе као творбени модели и један су од важних извора савремене термилошке лексике албанског језика. Из овога се назире и основна семантичка разлика између ове две врсте синтагми — иста она која важи и међу групама речи и композитима: значење одредбених чланова аблативне синтагме је уопштавајући и тиче се смисла у целини, тј. у њему надвладава одредбено значење, док је значење генитивних синтагми индивидуализујуће, тиче се неког

¹ Gerda Uhlich, *Rreth përcaktorit në rasën rrjedhore të pashquar dhe kompozitave*, Seminar ndërkombëtar për gjuhën, letërsim dhe kulturën shqiptare, Përmbledhje e ligjeratave 9 (1983), Fakulteti filozofik, Prishtinë 1984, 89—94.

дела целине.² Зато генитивне по правилу везују два појма само у тренутку говора и зато су опозиција аблативним синтагмама по категорији неодређеност—одређеност или опште—појединачно. То се добро види на примеру генитивних и аблативних синтагми истих именица: *u dëgjua zëri i një burri*, „зачуо се глас неког мушкарца“; *vajza hipi në një gur dhe thiri me zë djali*, „девојка скочи на камен и повика момачким гласом“; *biseda për depon e barutit*, „разговор о складишту барута“; *Europa është kthyer në depo baruti*, „Европа се претворила у складиште барута“; *këta janë parulla të armikut*, „то су пароле непријатеља“; *këta janë parulla armiku*, „то су непријатељске пароле“. Као што се види, генитивном синтагмом се изражавају спољашњи атрибутивни односи између конкретних појмова, а атрибутом унутарњи атрибутивни односи између појма и њему својственог семантичког обележја које одликује целу класу.³ Управо то унутарње атрибутивно својство биће у српскохрватском увек изражено придевском синтагмом или субјекатским генитивом који се лако претвара у придев баш зато што је управан, номинативан и не изражава прави падежни однос: нпр. *певање птица* = птичје певање. Из тих разлога се објекатски генитив никад не може претворити у придев зато што се њиме изражава прави падежни однос: *хватање птица* ≠ птичје хватање. Исто је тако у албанском: *të zënë e diellit* — *помрачење сунца* (генитивна синтагма објекатског карактера) према *lule dielli* „сунцокрет“ — буквално *цвеће сунца* или *сунчево цвеће* (одредбена синтагма управног, субјекатског карактера).

У изражавању објекатских односа између српскохрватског и других балканских језика, дакле и албанског, постоји једна значајна паралела. У српскохрватском се губи словенски генитив. Ова врста партитивног генитива била је у словенским језицима, а и данас је у многим од њих, објекатска допуна уз одричне прелазне глаголе која је стајала у опозицији према беспредложном акузативу у потврдним значењима. Та опозиција је била заснована на партитивном, издвајајућем значењу при одрицању пошто је подразумевала необухватање неког дела или целог објекта. Нпр. *има браћу и сестре* — *нема ни браће ни сестара*. Сама одричност глагола у прошлости је, по речима проф. М. Стевановића,⁴ доследно условљавала употребу допуне у генитиву: нпр. *Књиге не зна*, па слијеп код очију (П. Кочић, 204);* Али им није дао да учине штете (М.

² Gerda Uhlich, *нав. дело*, 92.

³ И. И. Воронина, *Субстантивне словосочетанија с беспредложним аблативом в современном албанском языке*, Проблемы синтаксиса современных балканских языков, Ленинград 1974, 76—88.

⁴ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, II, Београд 1979, 204.

* Примери су цитирани према граматици проф. М. Стевановића.

Глишић, 205); Ја сам се игумане потурчио, *не имавши мученичке крепости* (С. М. Љубиша, 206). Међутим, како на једној страни неки глаголи уопште не укључују партизивност, значење делимичног обухватања објекта изражено генитивом почело је да бледи и да уступа место акузативним објекатским синтагмама. Развојем ове појаве у српскохрватском језику позабавио се проф. М. Стевановић у својој расправи *Падеж објекта у негативним реченицама* (Наш језик, књ. XII, стр. 130—148) у којој је на основу статистичких података показао да је однос генитив:акузатив у језику старијих писаца износио чак приближно 7:3 у корист генитива, док је у језику савремених књижевника нашао чак више од 4/5 акузативних облика. Иако се словенски генитив до данас најсигурније сачувао уз одричан облик глагола *имати* (тј. *немати*), пошто се њиме сасвим сигурно не обухвата цео предмет, напоредни случајеви са допуном у акузативу срећу се већ код старијих писаца као нпр.: „Жалио сам у свој својој крутој раздражености што сви Млечићи немају једну једину главу да их једним махом посијечем“ (Ст. М. Љубиша, 206; проф. Стевановић је поводом овог примера јасно показао разлог за употребу акузатива — то је смисаона недељивост објекта (с генитивом би ова реченица сасвим променила смисао).

Иако је поменути процес карактеристичан за читаву територију српскохрватског језика, ипак би се могло рећи да је он данас израженији у источним областима које се историјски и географски управо прожимају са другим балканским језицима у којима је акузатив основни зависни падеж (упор. на пример *не чује молитву, не разумије људе*, алб. *nik e dëgjon lutjen, nik i kupton njerëzit*).

Партизивни генитив као објекатска допуна потврђеним прелазним глаголима у самосталној употреби, тј. без неке допунске речи која би истицала његову партизивност, такође уступа место акузативу нпр. пио је *воде*/пио је *воду* (= алб. *ka pirë ujë*), али: пио је *мало воде* (према алб. *ka pirë pak ujë*). Као што се види, партизивни генитив је у савременом српскохрватском маркирана варијанта беспредложног акузатива.

Датив

Иако у албанском у основи постоји облички синкретизам трију зависних падежа — генитива, датива и аблатива — са формалне стране чува се једино датив.⁵ Он је овде потпуно самосталан и, штавише, изузетно слободан падежни облик,

⁵ Хиљми Агани у тексту *Rreth një sinkretizmi në shqipë — Studime filologjike*, 2, 1983, позивајући се на Стефана Прифтија утврђује да су Г, Д и Абл један исти облик и у једнини и у множини, и да се разлика међу њима чува пре свега у појмовно-функционалној сфери (115—142).

што међу балканским језицима има паралелу само у српскохрватском.

Као што је већ речено, албански датив је беспредложен. Због тога је паралелан српскохрватском дативу кад год се овај употребљава без предлога, тј. кад представља обавезну допуну глаголима давања, казивања и упућивања уопште. Нпр. *po ia shkruaj letrën motrës* „пишем писмо сестри“; *iu afrova qytetit*, „приближио се граду“; *Manushaqës nuk i hahej fare në mëngjes* „Манушаћи [Љубици] се ујутру никако није јело“. Многи прелазни глаголи са значењем намене у оба језика могу да добију двојне објекатске допуне у дативу и акузативу: нпр. *служити* — *shërbej*; *служим држави/служим државу* — *i shërbej shetit/e shërbej shtetin*; *помагати* — *ndihmoj*; *vreshtit nuk i ndihmon lutja por vetëm shati*, *винограду не помаже молтва него мотика*; *мë схумë të* (Д=А) *ndihmoj ty se sa atij (atë)*, *више волим теби (/тебе) да (ту/те) помогнем него њему (/њега)*.

Уз неке глаголе, албански датив је као објекатска допуна чак много слободнији од српскохрватског. Нпр. уз глагол *hedh* „баци, ставити, пасти“: *mos i hedh ujë qumështit*, „не сипај воду у млеко (= млеку)“; *hidhi një sy këtij shkrimi*, „баци један поглед на овај текст (= овом тексту)“; *ia hedh fajin* „свалио је кривицу на њега (њу) (= пребаци му/јој кривицу)“. Датив у албанском може у неким случајевима да се употреби као допуна глаголима који би у српскохрватском захтевали или објекатску допуну у неком другом падежу с предлогом, или објекатску допуну у дативу праћену обавезним детерминатором у неком другом падежу са значењем месне одредбе. Нпр. у изразима: *i hipi kalit*, „узjahати“, тј. *попети се на коња/попети се коњу на лећа*, *i zbres kalit* „сјахати“, тј. *сићи с коња/сићи коњу с лећа*. Као што се види, датив у српскохрватском може да буде везаног типа и да се остварује уз обавезно присуство детерминатора прилошког карактера. То значи да се, сагласно класификацији др Милке Ивић изнетој у њеном раду *О структури српскохрватског падежног система*,⁶ и датив може остваривати у три основне обличке могућности својствене акузативу, генитиву и инструменталу, тј. као а) слободан падеж; б) везан за предлог; в) везан за обавезно присуство детерминатора. Могућност в) типа је уопште својствена словенском дативу и налази се на граници између *датива примаоца* и *датива припадности*.⁷

⁶ Milka Ivić, *Lingvistički ogledi*, Beograd 1983, 197—205.

⁷ Упор. нпр. случајеве са дворекцијским глаголима у руском: *посмотреть человеку в глаза*, „погледати човеку/човека у очи“, или *долго он тряс руку старику*, „дugo је тресао руку старцу“; обавезне двојне допуне генитивно-дативног карактера у македонском и бугарском сто-

Допуна у дативу често изражава сопственика коме припада други појам, и тада је реч о *посесивном дативу*. Ова стара словенска особина учествовала је на Балкану при образовању једног од најкрупнијих балканизама — губљењу разлике између значења кретања и мировања, што је омогућило акузативу да у балканским језицима, осим у српскохрватском (књижевном језику), преузме сва инструментална и локативна значења и постане општи зависни падеж. Једину паралелну употребу задржао је с дативом у већини балканских језика пошто је једначење датива и генитива извршено у корист датива. Изузетак је само грчки у коме се дативна значења исказују помоћу акузатива и се конструкције (која обједињује значења правца и места), док је генитив слободан. Нпр. γράφω ἐνα γράμμα στήν αδελφή, „пишем писмо *сестри*/пишем писмо *код сестре*“. Албански ту прави исту разлику као и српскохрватски: *po ia shkruaj letrën motrës / po shkruaj letrën tek motra*. Интересантно је, међутим, да уз глаголе кретања попут албанског, и српскохрватски данас уместо датива чешће употребљава синтагму с предлогом *код* + генитив: нпр. хтео сам да ућем *код њега* — *kam dashur të hyj tek ai*; иди *код лекара* — *shko tek mjeku*. Може се рећи да је ова конструкција данас потпуно освојила источну варијанту српскохрватског књижевног језика, док се у западној још увек релативно често може чути датив (да ућем *к њему*, иди *лијечнику*). О истискивању датива од стране поменуто конструкције говори и могућност његове стилистички маркиране употребе у књижевним текстовима. Чини нам се да је таквог карактера могао да буде датив већ у овом примеру Ст. Сремца: „И тако Вукадин стиже после великих напора и препона *источнику науке*“, или данас у примеру Д. Поповића: „Па шта чекаш, видиш да људи одлазе *школи*“ (*Књига о Милутину*, Београд 1986, 5; датив овде истиче боју народног говора западне Србије).

Поменуто изједначавање генитива и датива и губљење разлике између кретања и мировања довело је до сажимања свих циљних значења у датив и акузатив. Што се тиче датива који се проширио на рачун генитива, у њему се развила специфична посесивност дестинативног (циљног) карактера у виду енклитичког облика личне заменице.⁸ Такав вид дестинатива имају сви балкански језици сем албанског. У њему постоји једино присвојни придев (паралелу албанском представља грчки који

пиле су се у заједнички предлог *на*: *той целуна рѣката на жена*, „он пољуби жени *руку/руку жене*“

— Галина Тагамлицкая, *О развитии некоторых значений дательного падежа в русском и болгарском языках*, Езиковедно-етнографски истраживања у памет на академик Стоян Романски, Софија 1960, 145—167.

⁸ J. I. Qvonje, *Die fehlende Unterscheidung ubi/quo und der Zusammenfall von Genitiv und Dativ in den Balkansprachen*, *Zeitschrift für Balkanologie*, XV (1979), 1979, 148.

нема правог присвојног придева, него посесивност тога типа изражава присвојном генитивном енклитиком и нарочитим вишезначним придевом $\delta\iota\kappa\acute{o}\varsigma$, $\delta\iota\kappa\acute{\eta}$, $\delta\iota\kappa\acute{o}$). Специфичност албанског језика јесте у постојању присвојних заменица само уз имена породичног сродства. Ту постоји једно ограничење: док у препозитивном положају могу да се употребе само заменице 1. и 2. лица (и то само у једнини: *im vëlla* — *ime motra*, „мој брат — моја сестра“; *yt baba* — *jote nëna*, „твој отац — твоја мајка“), треће лице у том положају добија само присвојни препозитивни члан — облички подударан дативној енклитици трећег лица једнине личних заменица. Дакле, сх.: Мајка му је била чувена грчка лепотица, алб. *Nëna e tij* (његова мајка) / *E ëta i* (мајка му) *ishte bukuroshe e njohur në Greqi*.

Међутим, у непосредној вези са посесивним дативом је *етички датив* који постоји у свим балканским језицима. Широко је присутан и у српскохрватском и у албанском језику, нарочито у фолклору и разговорном типу језика: нпр. Где си мени од Задра Тодоре?; *Ç'po të bën miku?*, шта ти ради пријатељ? Иако се увек може претворити у присвојну заменицу (како су вам пријатељи / како су ваши пријатељи), познато је да је присвојан само обликом. Права суштина му није посесивност него присност, емоционалност и лична заинтересованост према ономе коме се говори или о чему се говори. Стога је био омиљен стилски облик у приповедном стваралаштву балканских народа којим је народни приповедач лично себе и слушаоце саучесницима, или макар сведоцима казиване приче. У албанским приповеткама широко су заступљене кратке дативне форме 1. лица једнине и множине: *Qe një mbret, na kishte tre djem... Na martoi të madhin, na mori çurën e pashajt...* „Био један цар, па нам имао три сина... Ожени нам најстаријег пашином ћерком (= узео нам пашину ћерку)...“⁹ Заједничку особину етичког датива представља и могућност да се поред овог облика употреби и присвојна заменица, чиме се посесивност непосредно наглашава: *Vajza jonë na u ndodh në një dhomë të erretë*, „Наша нам се девојка обре у мрачној соби.“

За разлику од посесивног датива који не постоји у албанском, *аблативни датив* је веома развијен у оба језика (упор. нпр.: ја се овој и чудим *работи*, *unë edhe i çuditëm kësaj punë*).

⁹ Т. В. Цивъян, *Об одном аспекте посесивности и способах его выражения в балканских языках*, Славянское и балканское языкознание, Москва 1984 (о лажној посесивности, а у ствари о присвајању некога у широком фолклорном смислу, упечатљиво сведочи једна епизода из грчке приче где јунак прилази вештици с речима $\gamma\epsilon\iota\alpha$ σου, $\mu\alpha\upsilon\upsilon\alpha$ μου! „Здраво, мајко моја!“, на што она одговара: $\kappa\alpha\lambda\acute{o}\varsigma$, $\tau\omicron$ παιδί μου! „Добро дошао дете моје!“, а затим: „Да ме ниси назвао мајком, ја бих те прогутала“ — „А да ме ти ниси назвала својим сином, ја бих те исекао“ — Т. В. Цивъян, 81).

Многи квалитативни придеви такође у оба језика захтевају дативну допуну: нпр. близак *свакоме*, *i afërt çdo kujt*; одан *слободи*, *besnik lirisë*; потребан *сваком сталезу*, *i nevojshëm çdo shtrësë*; *каурину* дужан, *i borxh kaurit*. Ова крупна подударност албанског и српскохрватског је уколико значајнија што се они у овим придевско-дативним синтагмама издвајају и од балканских и од словенских језика. Наиме, по бројности различитих придева способних да управљају беспредложним дативом, српскохрватски заузима прво место међу словенским језицима.¹⁰ То потврђује и тврдњу Милке Ивић да српскохрватски датив показује тенденцију да уопшти своју беспредложну употребу, да се остварује само у А форми.¹¹

Што се тиче албанског датива, који је иначе само беспредложен и, као што је показано, изузетно слободан, он показује тенденцију да облички измести аблатив. Стари аблативни наставак за неодребenu множину *-sh*, данас је већ напоредан са дативним (и генитивним) *-ve* који га све више потискује. У народном и разговорном језику, сасвим су се уопштили изрази као *para dy diteve*, *pas disa orëve* (уместо аблативних *para dy ditësh*, *pas disa orësh*), „пре два дана“, „после неколико часова“, што је непосредан доказ одумирања изворне употребе аблатива.¹²

Паралелу овоме представља обличка изједначеност датива и локатива једине свих основа у српскохрватском језику који се морфолошки (а све више и акценатски¹³) појављују као један падеж, а заједно деле и један исти предлог — *према* (нпр.: ходник је гледао *према Сави* / Бачевци су Дрини на обали *према Осату*; дативно значење од локативног се овде разли-

¹⁰ Т. Н. Молошная: *Адъективные словосочетания в славянских и балканских языках*, Москва 1985, 158.

¹¹ Milka Ivić, *ibid.* 205.

¹² *Gramatika e gjuhës së sotme letrare shqipe*, Prishtinë 1985, 70. Неодребени аблативни наставак *-sh* уздаран је нестанком одребеног аблатива множине чији је наставак *-shit* (најдуже чуван у говору италијанских Арбреша) био временом потпуно замењен дативним *-vet*; F. Agalliu, *Sa rasa ka gjuha shqipe*, Studime filologjike 1980/3; Sh. Demiraj, *Morfologjia historike e gjuhës shqipe*, Prishtinë 1976, 64—94.

¹³ У екавским говорима који леже у основи књижевног језика, све су рећи облици са дугосилазним дативом од именица на *-a* и дугоузлазним акценатом у номинативу: *вила, глава, душа* : *вила, глави, души* (Δ=Λ) према источнохерцеговачком дативу *вила, глави, души*; М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, 1981, 238. Исти је случај и са оним именицама мушког рода на сугласник које би у свим падежима сем локатива требало да имају *~*, алн и њихов датив већ има / акценат (*ка граду* : *по граду*). Мишљење да синкретизам Δ=Λ представља балканску одлику српскохрватског језика изнео је Кенет Нејлор у раду *On the opposition dative : locative in Serbocroatian*, Зборник за филологију и лингвистику XIV/1 (1997), уз основни закључак да је ту реч о преседану, тј. о потирању необележеног датива обележеним локативом, што би се могло закључити и на основу претходних примера.

кује само помоћу глагола *гледати*, чија допуна према *Сави* не означава место него усмереност погледа).

Упоређени материјал баца ново светло и на изузетно слободну синтаксичку употребу овог падежа на целокупном простору српскохрватског језика, као и на веома специфичне облике посесивног датива којима обилују његови косовско-ре-савски говори.¹⁴

Као што се види, у случају датива је реч о једној од најкрупнијих типолошких подударности ова два језика која их, упркос томе што представља најсинтетичнију одлику њихових система, на особен начин у ствари — балканизује.

О подударном карактеру синтетичности албанске и српскохрватске деклинације сведоче и такве заједничке конструкције као што је беспредложна употреба дативно-генитивних, аблативних и акузативних облика у служби прилошких одредби за место и време: *natën, ноћу; netëve(t), ноћима; rrugës, путем; të shtunëve, суботом; dita-ditës, данима; fushave(t), пољима*. Иако ограниченог обележја у албанском језику, ови облици нису по мишљењу Ш. Демираја изгубили статус именица¹⁵.

Ћ вези са другим падежним облицима издвојићемо још четири карактеристичне подударности. Прве три захваљујући цитираној књизи Т. Н. Молошне која их је назначила упоређујући румунски језик са српскохрватским и другим словенским језицима.

I *Акузатив мере*. И у српскохрватском и у албанском употребава се беспредложни акузатив у овом значењу: нпр. тежак *четири килограма*, дуг *два метра* — *i rëndë katër kilogramë, i gjatë tri metra*. Албански се овде оштро разликује од румунског, а српскохрватски исто тако од руског, који ово значење изражавају предлошким синтагмама: рум. *lung de trei metri*, рус. *длинный в целую улицу*,¹⁶ „дугачак целу улицу“. Са српскохрватским и албанским језиком слажу се бугарски и западнословенски језици: буг. *висок два метра*, чеш. *hlouboký 2 metrů*. Дакле, акузатив мере се показује као балканско-западнословенска паралела (иако га нема у румунском).

II *Акузативна синтагма* с предлогом за у значењу *намене* постоји у свим балканским језицима, а нема је ни у источнословенским ни у западнословенским језицима. Она је у свим

¹⁴ Најособенији случајеви срећу се уз глаголе кретања, нпр. *донесе мачку у богатем трговцу кућу*; или: *отјанем у Драгугћину овем аућан*; П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика*, Нови Сад 1985, 104; Р. Симић, *Синтакса левачког говора*, СДЗБ XXIV, 100.

¹⁵ Sh. Demiraj, Rreth ndajfoljzimit (adverbializimit) të disa formave gramatikore dhe të disa togjeve të tipit parafjale + emer, Studime filologjike 1970/1, 14.

¹⁶ Т. Н. Молошная, *нав. дело*, 178.

балканским језицима веома производна и употребљава се како уз придеве: сх. *удобан за седење, добар за здравље, рођен за велика дела* — алб. *i lindur për vepra të mëdha*, буг. *удобен за сядане*, рум. *folositor pentru sănătate...* тако и уз именице: сх. *соба за госте, књига за децу, сандуче за писма* — алб. *libër për fëmijët*, буг. *стая за гости*, рум. *cutie pentru skrisori* (за разлику од њих, у руском и пољском може само для /до + генитив: *ящик для писем, vazón de kwiatów*).¹⁷ Међутим, слично балканским језицима, у чешком се наменско значење такође изражава акузативом и латинским предлогом *pro* (*budka pro psa*), што ову конструкцију потврђује као балканороманску особину.

III *Низу српскохрватских предлога (генитивних)* као *преко, због, спрам, према...* тешко је наћи одговарајуће паралеле у другим словенским језицима. Тако нпр. моделу с предлогом *преко*: *задужен преко главе, висока преко три метра...* уопште нема одговарајућих паралела у другим словенским језицима.¹⁸ Аналогију с њим показује румунски модел *придев + poste + акузатив*: *un reisaj frumos peste măsură*, „пејзаж леп преко мере“. Међутим, одговарајући албански модел *përtej + аблатив* (*një reizazh i bukur përtoj masës*) показује апсолутну сличност са српскохрватским када се зна да албански аблатив укључује у себе сва генитивна предлошка значења.

IV Као што је познато, српскохрватски инструментал у просторно-просекутивном значењу дели све своје предлоге са месним акузативом (за, међу, над, под, пред). Разлика при употреби ових истозначних предлога заснива се на чувању разлике између кретања и мировања¹⁹ (*нагиње се над провалију — нагнут је над провалијом*). Због чувања ове разлике у књижевном језику никад не долази до замене једног падежа другим, као што је то у албанском и другим балканским језицима. Међутим, просторни генитив са својим предлозима *иза, између, изнад, испод, испред* (који су образовани од генитивног *из* + инструментални предлози), врло често замењује инструментал у овом значењу. Може се рећи да је он данас обичнији и чешћи од инструментала места кад год има одредбено значење. Обратно, генитив се никад не појављује као синоним инструменталу кад овај има допунску службу, тј. када означава неправи објекат. Упор. на пример: *Одушеви се и занесе за сваком оригиналном идејом, За управљачем је сједио уморан шофер, Чуди се и крсти онај за кацом* (= *иза управљача, иза каце*). Ситуација у албанском показује исту слику. Ту се у свим допунским, објекатским значењима

¹⁷ Исто, 230.

¹⁸ Исто, 180.

¹⁹ М. Ivić, *Lingvistički ogleđi*, 203.

појављује акузатив, а у свим одредбеним аблатив. На пример: *Ndienin nevojë për jetë të të mirë, osehali su neqrebu za bo-љим животом*, али: До на врх Везува ишли су за нама (= иза нас), *Deri në majë të Vezuvit vinin pas nesh*; Поправља косу за ухом (= иза уха), *Qet flokët pas veshi*. Као што се види, албански језик у овом случају добро илуструје семантичка померања у српскохрватском.

Овај закључак могли бисмо уједно да проширимо и на све остале примере у овом прегледу. Описане подударности између албанског и српскохрватског језика су сведочанство историјских прожимања којима тек предстоји подробније истраживање.

CORRESPONDANCES DES CAS DANS LES DECLINAISONS ALBANAISE ET SERBOCROATE

(Résumé)

L'objet de cette analyse comparative est la morphosyntaxe, c'est-à-dire certaines ressemblances grammaticales que l'on trouve entre ces deux langues.

Ci-dessous quelques exemples significatifs:

Le génitif de possession, le datif /qui est la concordance la plus importante entre les deux langues/, l'accusatif de mesures et d'intentions, le génitif et l'ablatif avec la préposition *nepko* — *përtej* «au delà» et enfin, la correspondance entre l'instrumental et génitif serbocroate avec l'accusatif et l'ablatif albanais.

